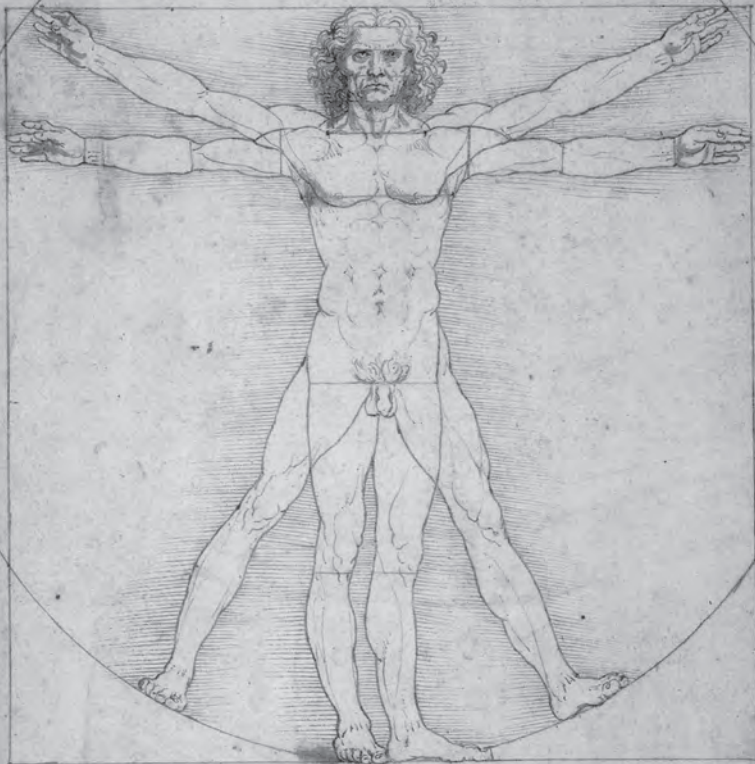

ГОЛЕМИТЕ ИДЕИ НАКРАТКО

Handwritten text in a cursive script, likely a Latin inscription, located at the top of the page. The text is arranged in several lines, with some words appearing to be mirrored or written in reverse order, possibly indicating a specific anatomical or philosophical context.

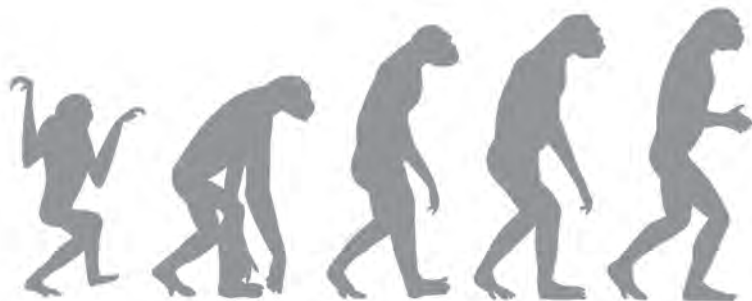

ГОЛЕМИТЕ ИДЕИ НАКРАТКО

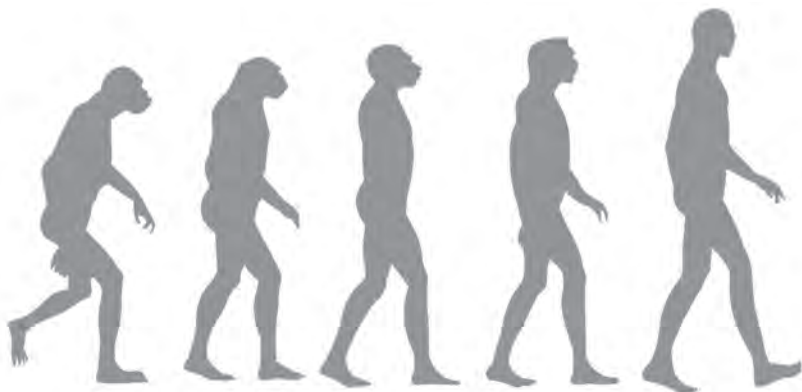
ИЪН КРОФТЪН

СЪДЪРЖАНИЕ

Предговор	6
Философия	8
Религия	134
Наука	162
Политика	200

Икономика	302
Общество	330
Психология	350
Изкуства	372
Азбучен указател	408

Предговор

Кое прави една голяма идея наистина голяма? През 1953 година британският философ Исаия Бърлин публикувал едно прочуто есе, озаглавено „Таралежът и лисицата“, като го кръстил на фрагмент от изгубена басня на древногръцкия поет Архилох: „Лисицата знае множество дребни неща, ала таралежът знае едно голямо.“

Бърлин използвал тази кратка басня като основа за разделянето на най-великите световни мислители и писатели на две категории – лисици и таралежи. Таралежът има една голяма идея и вижда света изцяло през тази единична леща. Бърлин изброява много примери за таралежи, включително философите Платон, Хегел и Ницше, и писателите Данте, Достоевски, Ибсен и Пруст. За разлика от тях лисиците – сред които са Аристотел, Шекспир, Монтен и Гюте – черпят от широк кръг идеи и преживявания и разглеждат света от различни гледни точки.

Настоящата книга включва някои от големите „таралежови“ идеи, като Платоновите Форми, Хегеловият идеализъм, Марксовия диалектически материализъм са само някои от тях. Нейният обхват обаче, желанието да се представят множество взаимно

противоречащи си концепции и неприемането на допускания на доверие я правят до голяма степен нещо като лисиче начинание.

Макар и да черпи от няколко академични дисциплини, тази малка книга няма никакви претенции за изчерпателност. Тя по-скоро подбира идеи, за които редовите читатели може би чувстват, че би следвало да знаят повече, и дава сбито резюме на основните им пунктове. Най-обширните секции са посветени на философските и политическите идеи, за което няма да се извинявам, ала читателят ще открие още редица теми, почерпени от религията, науката, икономиката, социологията, антропологията, психологията и изкуствата. За онези, които желаят по-пълно развитие на научните идеи, има цял том от същата поредица, посветен на тази тема.

Иън Крофтън
Май 2011

Философия

Терминът „философия“ произлиза от древногръцката дума *philosophos*, която означава „любител на мъдростта“, а за древните гърци философията имала много широк обхват. Днес нашият възглед за предмета на философията е много по-стеснен – дейност, която се дефинира като критично изследване въз основа на фундаментални вярвания за това кое е истина, и анализ на концепциите, които използваме при изразяването на такива вярвания.

Гръцките философи преди Сократ (ок. 469–399 пр. Хр.) се занимавали предимно с хипотези за материалния свят като например за природата на материята или формата на Вселената. През Средните векове този вид разсъждения били наречени „естествена философия“ – това, което днес наричаме „наука“.

Науката може да се определи като „първостепенна“ дейност, която се занимава с откриването на истината за физическия свят. Друга първостепенна дейност е морализаторството, което ни казва кои действия са добри и кои са лоши. За разлика от тях философията е „второстепенна“ дейност – тя изследва допусканията, стоящи зад първостепенните дейности.

Сократ, чиито разсъждения са стигнали до наши дни благодарение на диалозите, записани от неговия ученик Платон (вж. с. 12), насочил фокуса на философията към въпроси, засягащи човека, например „Какво е добро?“. Това е началото на етиката – клон от философията, който се стреми да изясни основата за моралните оценки. Освен това Сократ разработил методи за проверка на валидността на доводите – началата на логиката.

Етиката и логиката са два от основните клонове на философията. Трети основен клон е метафизиката, която задава въпроси за съкровената същност на действителността, например „Какво е съществуващо?“ Други области на философията включват епистемологията, която изучава естеството на познанието, и естетиката, която изследва природата на красотата и изкуството и подлага на съмнение основанията за критичните оценки.

В добавка има широк спектър от философски възгледи на други първостепенни теми като, да речем, науката, историята и политическата теория.

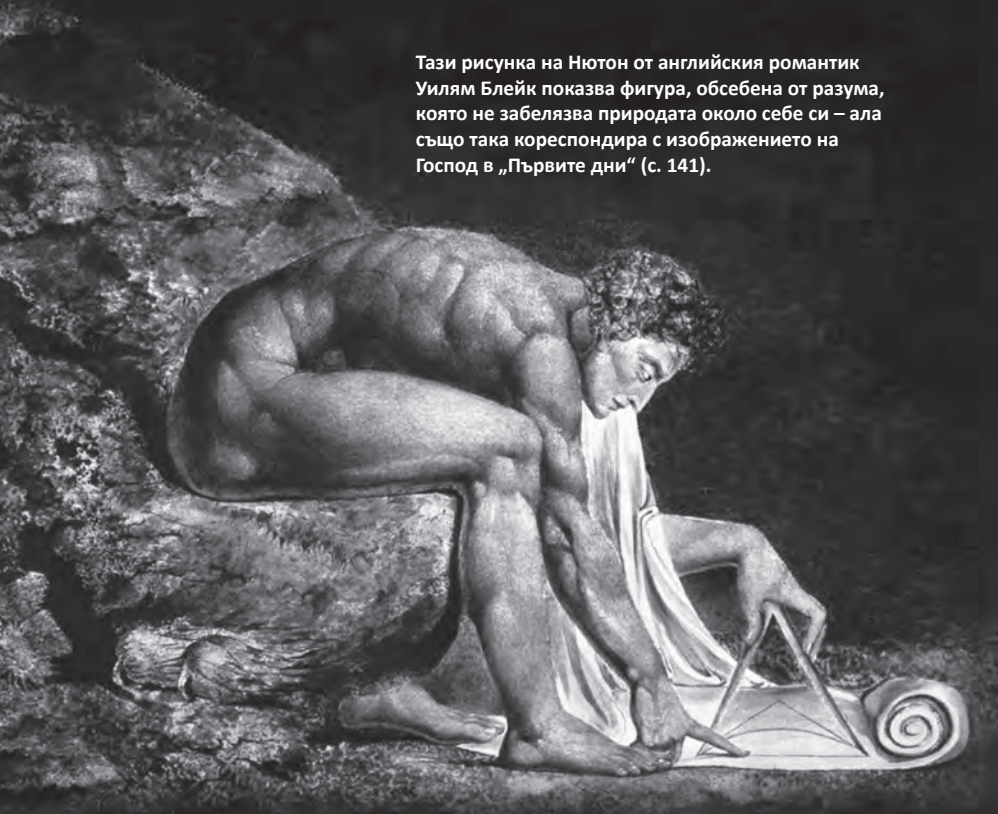
Разум

Разум е дума с множество нюанси на значението. Това е онази човешка способност, която ни позволява да правим логически заключения, като преминаваме от общото към частното (дедукция) или от частното към общото (индукция). За някои философи „разум“ обозначава интелекта като източник на знание, противопоставен на опита.

Разумът често се противопоставя на емоцията, въображението, лудостта или вярата. През тринадесети век свети Тома Аквински се опитал да примири вярата и знанието, предоставяйки на разума място в християнската теология.

През осемнадесети век, стремейки се да отхвърлят суеверието и нетолерантността и да поставят обществената сфера на рационална основа, мислителите от епохата на Просвещението подчертавали водещата роля на разума. Като реакция на това романтизъмът – движение, което възниква към края на осемнадесети век – подчертавал централното място, което имат в човешкия опит усещанията на индивида (вж. с. 386).

Тази рисунка на Нютон от английския романтик Уилям Блейк показва фигура, obsesedena от разума, която не забелязва природата около себе си – ала също така кореспондира с изображението на Господ в „Първите дни“ (с. 141).

Платонизъм

Трайното влияние на този древногръцки философ е толкова голямо, че цялата западна философия била описвана като „поредица от бележки под линия към Платон“.

Платон (ок. 427–347 пр. Хр.) живее и преподава в Атина, където създава училище по философия, известно като Академията. Той е ученик на Сократ (вж. с. 8–9) и повечето му творби са написани под формата на диалози между Сократ и неговите последователи. Не се знае доколко вярно тези диалози представят собствените разсъждения на Сократ за разлика от разсъжденията на самия Платон.

Диалозите се развиват по така наречения „Сократов метод“, при който Сократ се преструва на невежа и задава на някой свой последовател въпроси, като постепенно го подвежда сам да започне да си противоречи. По този начин темите се изясняват и се стига по-близо до истината. Ранните диалози се занимават с „добродетелите“ като благочестие и смелост и заключават, че знанието е добродетел, а лошите постъпки са плод на невежеството. От особено значение е самият метод, който съчетава безкомпромисно

оспорване на допусканията и акцентирание на логическите доводи – отличителните белези на истинската философия.

Освен това диалозите обсъждат същинската природа на действителността. За Платон тя се състои не от това, което изпитваме в материалния свят, а от Форми (или идеи). Върховната Форма е доброто, което е равнозначно на знанието. За да илюстрира тази концепция, в „Държавата“ Платон излага притчата за затворниците в пещерата (вж. с. 14). „Държавата“ също така се занимава с политика, обсъжда естеството на справедливостта и изгражда образа на една идеална, справедлива държава, управлявана от философи царе.

По време на късната Римска империя неоплатонците разработват мистична философия въз основа на Платоновите Форми и предлагат йерархична структура от нарастващо по езотеричност знание, което наричат „верига на битието“. Тя има силно влияние сред еврейските, християнските и ислямските философи чак до Ренесанса и дори след него, обаче не се оказва толкова важна, колкото трудовете на самия Платон.

Пещерата на Платон

В „Държавата“ Платон разказва притча, в която човечеството е оприличено на затворници, оковани в пещера. Единственото, което те могат да виждат, е стената пред тях и така единственото им възприятие се свежда до сенки на предмети, които един огън хвърля върху стената. Според Платон това е аналогия на нашето незнание за истинската действителност, която се състои от идеализирани и неизменни Форми.

Така че отражението на дадена маса е просто несъвършено копие или сянка на идеалната маса; очертанието на някакъв конски силует е само проява на неговия архетип. Тъй като всички отделни коне се различават по някакъв начин, никой от тях не представлява истинския идеален кон. Предметите в света, в който живеем, са вечно променливи: хвърлящите сенки маси може да са били на дървета или на коне, които се раждат, растат и умират. Истинското знание е достижимо единствено в ненаблюдаемия свят на Формите; всичко, което приемаме за знание в света на чувствата, е всъщност само мнение или убеждение.

